

Dvaro tvenkiniai – miesto istorijos dalis

► Trys Padvariuose tyvuliuojantys tvenkiniai – kretin-giškių šiandien pamėgtos pasivaikščiavimo bei mau-dynių vietos - siejami su Kretingos dvaro bei miesto kūrimosi istorija ir nuveda į 500 metų praeitį, kada šiomis žemėmis susidomėjo Lietuvos didikai.

Irena ŠEŠKEVIČIENĖ

Vandenys suko malūno girkas

Kretingos muziejaus Istorijos skyriaus vedėjo Juliaus Kanarsko žiniomis, pats seniausias yra pirmasis už dvaro rūmų, netoli Akmenos ir Dupulčio santakos, iškastas tvenkinys, kurio pylimu vingiuoja dabartinė Vilniaus gatvė.

„Šis tvenkinys buvo iškastas XVI a., kai kūrėsi pirmoji Kretin-gos dvaro sodyba. Jis buvo naudo-jamas ūkio reikmėms: tvenkinyje buvo įveistos žuvis, jo vandenys suko šalia pastatyto malūno girkas. Pirmieji dvaro pastatai ir vandens malūnas buvo mediniai. Kitapus tvenkinio, dabartiniame Padvarių kaime, kūrėsi palivarkas – ūkinis dvaro padalinys, į kurį iš aplinkinių kaimų buvo sukelti baudžiauninkai. Čia virė visas ūkio gyvenimas, o pats dvaras tarnavo tik reprezentacijai“, - į senąją Kretingos praeitį pažvelgė J.Kanarskas.

Dvaro tvenkiniai, anot jo, ir bu-vę skirti tik dvaro ūkiui. O palivar-ke, kur stovėjo karvidės, arklidės, kiaulidės, daržinės ir gyvenę ku-mečiai, - savo reikmėms ir gyvu-liams jie naudojo kitus vandenys.

Kai Kretingos grafystės valdas įsigijo Vilniaus vyskupas Ignacas Jokūbas Masalskis, 1771 m. jis įsa-kė senąjį malūną nugriauti, vietoj jo pastatyti akmens mūro malūną, o užakusį tvenkinį išvalyti ir už-veisti jame lydekų bei ešerių.

Įrengė kaskadinę sistemą

Dar kitų dvaro šeiminių - grafų Zubovų – laikais įvyko patys didžiausi pakitimai dvaro sodyboje – XIX a. pirmoje pusėje greta rū-mų buvo suformuotas peizažinio stiliaus parkas, kuris išgarsėjo kaip vienas gražiausių visoje Žemaitijoje. Grafas Dmitrijus Zubovas atokiau nuo pirmojo poilsiu iškasė ir antrąjį tvenkinį ir prie jo ėmė for-muoti parką.

„Bet kai dvarą įsigijo vienas tur-tingiausių Lietuvos žemvaldžių Juozapas Tiškevičius, jis per kele-rius metus - nuo 1875 iki 1882-ųjų

- visiškai pakeitė dvaro veidą – šis tapo modernus ir estetiškas“, - pa-brėžė J.Kanarskas.

Grafo J.Tiškevičiaus rūpesčiu buvo įgyvendintas trijų kaskadi-nių tvenkinių su kriokliu projek-tas: vanduo iš trečiojo į antrąjį, o iš šio - į pirmąjį tvenkinį bėgdavo kaskadomis.

Į rytus nuo antrojo iškasus tre-čiąjį tvenkinį, jo pylime buvo įren-gta vandens pralaida, greta - raudo-no mūro pastatas su vandens regu-liavimo sistema, o viršum pralaidos pastatytas pėsčiųjų tiltas. Šis atokus tvenkinys buvo skirtas medžioklei, jo pakrantėse veisėsi antys, žąsys.

Išpuoselėjo dvaro aplinką

Senąjį dvaro tvenkinį J. Tiškevi-čius įsakė išvalyti ir paversti repre-zentacine zona. Priešais rūmus jis įrengė fontaną, o dešiniojo kran-to šlaite iš akmenų išmūrijė grotą. Viršum uolos ligi šiolei tebesto-vo didžiulis, vadinamasis Meilės, akmuo, kuriame iškaltas dvipusis suolas. Išliko legenda, kad ant jo yra sėdėjusi ir pati rusų imperato-riene Jekaterina II, atvykusi aplan-kyti savo favoritą Dmitrijų Zubovą.

Nuo rūmų krioklio link vedė viršum tvenkinio suręstas medinis tiltas su ažužiniais turėklais. Tiltas ir krioklio uola per šeimynines grafų šventes ar atvykus garbiems sve-čiams būdavo apšviesti per naktį. O netoli kelio į Salantus buvo su-pilta kalva su pavėsiu – altana, į kurią vedė spirale kylantis takas. Vasaromis svečius čia linksmina-vo pučiamųjų orkestras.

Tarp pirmojo ir antrojo tvenki-nių buvo išklotas pasivaikščiavimo takas, juo važinėdavosi kariatos.

Visus darbus atliko baudžiauninkai, tačiau juos prižiūrėjo pats Juozapas Tiškevičius ir buvęs labai griežtas: jei kuris ateidavo išgėręs, tuoj atsiskaitydavo ir atleisdavo to-kį, nepakentė ir tinginių.

Prie antrojo tvenkinio grafas pa-statė dvaro lignonę, kur gydė dva-ro tarnautojus, tarnus bei samdi-nius. Grafienė Sofija ten pat išlaikė vaikų ir senelių prieglaudą, o gra-

► Kretingos muziejaus istorikas Julius Kanarskas teigė, kad Kretingos dvaro vandens ūkis prieš šimtmetį buvo vienas moderniausių Lietuvoje. Darius Šypalis nuotr.

faitė Marija įsteigė pirmąjį Lietuvo-je vaikų darželį.

Jo laikais dvare buvo įveista me-džioklei naudotų fazanų ferma bei vynuoginių sraigčių ūkis.

Išsiskyrė vandens ūkio novatoriškumu

J.Kanarskas pastebėjo, jog land-šafto architektūros požiūriu Tiške-vičių dvaras Kretingoje nebuvo iš-skirtinis: „To meto Lietuvos bei ki-tų Europos šalių didikams pavyz-dys buvo Versalio rūmai ar Sankt Peterburgo vasaros rezidencija. Jas ir buvo bandoma atkartoti suma-žintais masteliais, pritaikant prie vietovės reljefo“, - teigė istorikas.

Tačiau vandens ūkio novatoriš-kumu, pabrėžė istorikas, Kretin-gos dvaras gerokai aplenkė kitus Lietuvos dvarus. 1878 m. prie se-nojo tvenkinio grafas J. Tiškevičius įkūrė pirmąją hidroelektrinę Lietu-voje ir vieną pirmųjų Rusijos im-perijoje. Iš pradžių ji apšviestavo tik rūmus: ją įjungdavo ir išjung-davo pats atostogauti čia atvykda-vęs grafas Juozapas.

Tvenkinių vandenys tuomet te-besuko vandens malūno girkas, stalių dirbtuvių įrenginius ir javų kuliamažą mašiną.

Pagal išlikusius dvaro matininko Šostako inžinerinius brėžinius par-ke buvo įrengti 5 fontanai, šeštasis – Žiemos sode. Vanduo į fontanus ir į krioklį patekdavo per natūra-

► Kretingos rūmų ir pirmojo tvenkinio vaizdas, užfiksuotas nuotraukoje apie 1915 m. Nuotr. iš Kretingos muziejaus fondų

liai paauskštintas požemines komu-nikacijas, o panaudotas sugrįždavo į pirmąjį tvenkinį. J.Kanarskas sa-kė, jog jam yra tekę atkasti priešais rūmus išlikusius tunelius, aukščio-sulig žmogaus ūgiu, pločio – apie 1 m, kuriuose buvo pakloti vamz-džiai.

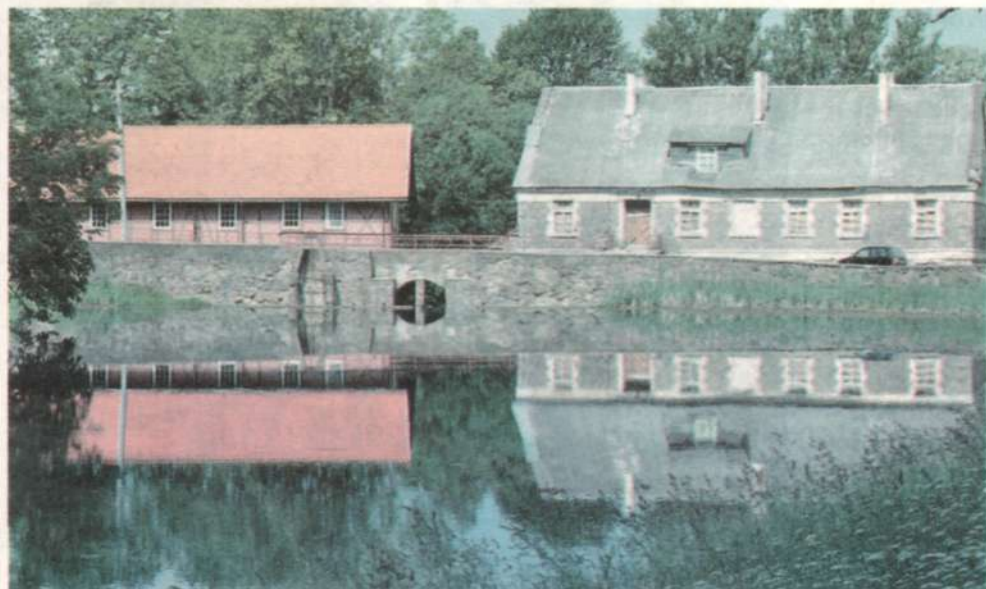
Prieškariu dvaro paveldėtojas grafas Aleksandras, pats būdamas inžinierius, toliau tobulino hidroelektrinę, kuri jau apšviestavo visus dvaro statinius. Jis pradėjo įgyvendinti centralizuotą, siurbliu va-romą vandentiekio bei šildymo sis-temą.

Užklupus karui, grafi pasitrau-

kė į Vakarų, pokariu dvaro terito-rija buvo stipriai nuniokota.

„Kretingos muziejus šiandien bando atkurti senąjį dvarą, bet tam reikia didelių investicijų. Renovuo-tame malūne jau įrengta ekspozici-ja, išliko dalis senųjų įrenginių. Bu-vo galvojama išpirkti ir prie antro-jo tvenkinio buvusią lignonę, ten dabar gyvena kelios šeimos, ir pa-naudoti ją rekreacinėms reikmėms. Bet idėjas vėlgi stabdo pinigų sty-gius“, - sakė J.Kanarskas.

Jo manymu, nebūtų sudėtinga atgaivinti ir krioklį, nes tebėra išli-kęs Tiškevičių vandens įvado me-chanizmas.

► Renovuoti prie pirmojo tvenkinio stovėję dvaro pastatai – vandens malūnas ir ūkve-džio namas.

► Nors vandens malūnas (dešinėje) buvo keliskart perstatytas, bet išliko 1775 m. auten-tiškų pamatų liekanų.